

Παναγιώτης Παπακωνσταντίνου

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Κοινωνική Διάκριση: οι Τσιγγάνοι στο Ελληνικό
Σχολείο

Νομίζω ότι μπορούμε να ξεκινήσουμε τις εργασίες του συνεδρίου και θα μου επιτρέψετε με λίγα λόγια να παρουσιάσω αυτή τη δεύτερη φάση ενός προγράμματος, που διανύει ήδη τον πέμπτο χρόνο οργανικής λειτουργίας, με την έννοια ότι παρεμβλήθηκαν δύο έτη που τελούσε σε αναστολή. Όλοι γνωρίζουμε πόσο ανασταλτικά λειτουργούν οι αναιρέσεις και επιτρέπουν ασφαλώς να σκεφτεί κανείς ότι οι όποιες προσπάθειες δεν έχουν συνέπεια και πιθανόν πιστώνουν και στο πρόγραμμα αναποτελεσματικότητα, αδράνεια, καθυστερήσεις, αναστολές.

Καταρχήν θα ήθελα να χαιρετίσω τα μέλη του δικτύου για την παρουσία τους σ' αυτό το συνέδριο. Πραγματικά, οι συνεργάτες από τις διάφορες περιοχές της χώρας μπόρεσαν, με πολλούς κόπους και με αντίξοες συνθήκες, να διατηρήσουν τη δυναμική και τη φορά των πραγμάτων, δηλαδή να εξακολουθήσουν να στέλνουν αποτελέσματα και να ενεργούν επί τόπου σε σχολικές μονάδες, δήμους, καταυλισμούς, εκεί που υπήρχε ο «πληθυσμιακός στόχος», προκείμενου το πρόγραμμα να έχει αποτελέσματα. Και πραγματικά θέλω να υπογραμμίσω αυτή την προσφορά σας, ηθικά καταρχήν και οργανικά στη συνέχεια, για να πω ότι αυτό νομιμοποίησε την αυτόματη ένταξή σας στο πρόγραμμα. Θεωρώ δηλαδή, ότι όλα τα μέλη του προγράμματος, που λειτουργούσαν μέχρι πριν από δυο χρόνια, αποτελούν και μέλη του προγράμματος σήμερα. Αυτή τη διαπίστωση θα ήθελα να την καταγράψουμε στη συνέχεια, γιατί ο τίτλος του συνεδρίου μας είναι «Συνέχειες και Ασυνέχειες».

Υπήρχαν λοιπόν και ασυνέχειες και αυτές αφορούν στους ανθρώπους, που μπόρεσαν μέσα από το πρόγραμμα είτε να διοριστούν ως μόνιμοι εκπαιδευτικοί - πολλοί από αυτούς, μάλιστα οι οποίοι εκδήλωσαν την επιθυμία, είναι ακόμη στο πρόγραμμα, - άλλοι όμως για προσωπικούς λόγους και γιατί αυτού του είδους ο περισπασμός είναι αρκετά δύσκολος, δεν το θέλησαν. Ένα άλλο μέρος από συνεργάτες μας, δώδεκα στον αριθμό, είναι μέλη της διοίκησης του Πανεπιστημίου, αφού μέσω του προγράμματος έγιναν διοικητικοί υπάλληλοι αορίστου χρόνου στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων. Βέβαια εύχομαι ο κατάλογος αυτός να διευρυνθεί, αφού υπάρχει μια τέτοια κίνηση, που θα εξασφαλίσει μόνιμη απασχόληση σε έναν αριθμό στελεχών, παρά το γεγονός ότι λυπούμαι που δεν είναι μαζί μας. Ωστόσο, επισημαίνω

ότι το Πρόγραμμα λειτούργησε και προς αυτή την κατεύθυνση, ενδεχομένως και χωρίς να το θέλει.

Θα ήθελα να ανακαλέσω στη μνήμη σας, πραγματικά με πολύ σεβασμό, ένα πρόσωπο που χάσαμε και που ήταν όχι μόνο στέλεχος, αλλά και ένας «ζωντανός» άνθρωπος, αυθεντικός, ειλικρινής, πολύ εργατικός και μιλάω για τον Βαγγέλη Μαρσέλλο. Είχε αναλάβει να εκπονήσει ένα λεξικό, το οποίο ποτέ δεν μπόρεσε να το διορθώσει στην τελική του μορφή. Δεν ξέρω αν θα υπάρξει συνέχεια προς αυτή την κατεύθυνση, πράγμα που θα το ευχόμουν και βέβαια το Πρόγραμμά μας θα στήριζε τη δημοσιοποίηση αυτού του έργου. Αυτή τη στιγμή εμείς έχουμε την πρώτη του μορφή, σαν πρώτο πόνημα και θεωρώ βέβαια ότι χρειάζεται μια επιμέλεια. Θέλω να μη μας διαφύγει η φυσιογνωμία του αυτές τις μέρες, που θα είμαστε εδώ και του αξίζει πραγματικά ένα μέρος από την σκέψη μας.

Στις ασυνέχειες θα ήθελα να αποδώσω το γεγονός ότι πέρασαν ήδη δύο χρόνια αναστολής και θα ήθελα να τιμήσω την προσφορά σας για αυτά τα χρόνια, όσο και αν μερικές φορές παρεξηγήθηκε. Γιατί γνωρίζετε ότι πολλοί από εσάς κανονικά, και χωρίς να είναι βέβαιη η σύμβαση, στις αρχές Σεπτεμβρίου ήσασταν στα σχολεία, πηγαίνατε στους καταυλισμούς και στις γειτονιές, για να ενθαρρύνετε τη φοίτηση των τσιγγανοπαίδων. Αυτό έγινε μέχρι τον Νοέμβριο που το πρόγραμμα άρχισε να λειτουργεί και γι' αυτό πραγματικά θα ήθελα να σας ευχαριστήσω από βάθους ψυχής.

Θα ήθελα τώρα να σας δώσω το στίγμα για το που ακριβώς βρισκόμαστε και νομίζω ότι είναι πάρα πολύ σημαντικό, γιατί θα έχουμε την ευκαιρία στη διάρκεια των εργασιών μας αυτό το διήμερο να επανέλθουμε στα σημεία, να τα εξειδικεύσουμε, να εμβαθύνουμε, να αναδείξουμε τα προβλήματα, να υπογραμμίσουμε τις ανεπάρκειές μας, να κάνουμε την αυτοκριτική μας και κυρίως να δούμε αν μπορούμε να είμαστε περισσότερο αποδοτικοί, αποτελεσματικοί και καίριοι.

Θα ήθελα λοιπόν να μου επιτρέψετε να παρουσιάσω με πολύ σύντομο τρόπο την παρούσα φάση του προγράμματος, δηλαδή ποιος είναι ο σχεδιασμός, αφού μου επιτρέψετε κατ' αρχήν να πω ότι ο σχεδιασμός αυτός έχει γίνει από τον υποφαινόμενο, γιατί μέχρι σήμερα, όπως ξέρετε, ήμουν αναπληρωτής επιστημονικός υπεύθυνος στο έργο. Έχουμε συνεργαστεί με τον κύριο Γκότοβο στην επεξεργασία των στοιχείων αυτής της φάσης του προγράμματος που υποβλήθηκε σαν ανταγωνιστικό πρόγραμμα στο Υπουργείο Παιδείας και μετά από την αξιολόγησή του ανατέθηκε στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Θα ήθελα λοιπόν να παρουσιάσω τα στοιχεία αυτού του Προγράμματος και να δείξω τις προτεραιότητες που έχουμε, αλλά και τα στοιχήματα που βάζουμε. Το έργο «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο», μαζί με τα τρία άλλα ομόλογα προγράμματα, νομίζω ότι εντάσσεται -και από τον τίτλο του κιόλας- στις δραστηριότητες και στο πεδίο του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης.

Το δικό μας πρόγραμμα λοιπόν, έχει και αυτή τη φορά εθνική εμβέλεια και στοχεύει στην αρμονική ένταξη των παιδιών με ρόμικη καταγωγή στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, τη διασφάλιση της αποδοχής των παιδιών αυτών από το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους γονείς της πλειονότητας. Και αν ο πρώτος στόχος μας φαίνεται πάρα πολύ λογικός και φυσικός, με την έννοια ότι στην Ελλάδα έχουμε ενιαίο σχολείο και όλοι οι Έλληνες πολίτες είναι υποχρεωμένοι να οδηγήσουν τα παιδιά τους στο σχολείο, ο δεύτερος στόχος, η διασφάλιση δηλαδή της αποδοχής των παιδιών από το εκπαιδευτικό προσωπικό και τους γονείς της πλειονότητας, ασφαλώς αντιλαμβάνεστε όλοι σας ότι αφορά στην ευαισθητοποίηση και στην αλλαγή των στάσεων, των αντιλήψεων, των κρίσεων και των αναπαραστάσεων που έχει ο κάθε πολίτης και ο κάθε εκπαιδευτικός.

Βεβαίως, αν γίνεται λόγος για αλλαγή των νοοτροπιών, αυτό αφορά κυρίως στους εκπαιδευτικούς, γιατί αυτοί κυρίως έχουν να κάνουν με τα παιδιά και σ' αυτούς «φορτώνεται» και αυτό το έργο, δηλαδή το έργο να επεξεργαστούν και να μετατρέψουν σε πλεονέκτημα τη διαφορά που κουβαλάει το κάθε παιδί, όταν μπαίνει στην τάξη του, κάτι που φαίνεται ότι είναι έξω από την κρατούσα και την παραδοσιακή λογική του εκπαιδευτικού μας συστήματος.

Ένας τρίτος στόχος είναι η παροχή των γνώσεων στους εκπαιδευτικούς, που θα τους επιτρέψουν ακριβώς να τροποποιήσουν στάσεις και να αλλάξουν νοοτροπίες, δηλαδή μιλάμε για μια άλλη πτυχή του προγράμματος που θα εξακολουθήσει και σε αυτή τη φάση. Εννοούμε την επιμόρφωση και την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και την παραγωγή του κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού, που σημαίνει ότι θα φροντίσουμε, ώστε και σε αυτή τη φάση να υπάρξει παραγωγή υλικού που θα διευκολύνει, θα εξοπλίσει, θα βοηθήσει· διότι δεν πρόκειται για αντικατάσταση του ενιαίου σχολείου και του ενιαίου προγράμματος αλλά για βοηθητικό υλικό, το οποίο μπορεί να κάνει τον εκπαιδευτικό να αισθάνεται ικανός να παράξει τέτοιο υλικό και κυρίως να αισθάνεται ικανός ότι μπορεί να συνεισφέρει σε παιδιά που ενδεχομένως τα αντιλαμβάνεται με διαφορετικές ανάγκες και με

διαφορετικό κόσμο, με διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα, με ιδιαιτερότητες. Να είναι εξοπλισμένος έτσι, ώστε η πρόσβαση και η προσέγγιση του στα παιδιά αυτά να γίνεται πιο εύκολα.

Η υποστήριξη των οικογενειών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσουν αποτελεσματικά τα παιδιά τους, είναι μια πτυχή του Προγράμματος, που μας βρίσκει σε μια καλή στιγμή, καθώς φαίνεται ότι οι συνεργάτες δοκιμάζουν, σκέφτονται, προετοιμάζουν και άλλοι προχώρησαν ήδη σε τέτοιου είδους πρωτοβουλίες σε διάφορες περιοχές της χώρας, για να ενθαρρύνουν τη σχολική φοίτηση των παιδιών, γιατί οι οικογένειες χρειάζονται μια ειδική υποστήριξη. Και στα πλαίσια ακριβώς του προγράμματος προβλέπεται η οργάνωση είτε σεμιναρίων, είτε επιμορφωτικών συναντήσεων, «σχολές γονέων», όπως τις λέμε, σε διάφορες περιοχές της χώρας, όπου οι μητέρες θα ενισχυθούν και θα ευαισθητοποιηθούν να τηρήσουν την απαίτηση για την φοίτηση των παιδιών τους και για τον τρόπο με τον οποίο πρέπει να αξιολογούν το σχολείο, γιατί αποτελεί ακριβώς ένα φορέα, ένα μηχανισμό, που μπορεί να συνεισφέρει και στη δική τους οικογένεια και σ' αυτές προσωπικά..

Τέλος, στοχεύουμε στην ευαισθητοποίηση της διοικητικής μηχανής της εκπαίδευσης, που με βάση τις παρατηρήσεις που έχουν κατατεθεί μέχρι τώρα από πολλούς από εσάς, θα πρέπει να πούμε ότι αποτελεί πραγματικά έναν μηχανισμό που η νοσηρότητα, η αδράνεια, η ατομία θα έλεγα ότι είναι τα χαρακτηριστικά του. Μιλάμε για την διοικητική μηχανή της εκπαίδευσης που, παρά το γεγονός ότι μπορεί, κανείς να υπογραμμίσει πρωτοβουλίες και δραστηριότητες εκπαιδευτικών ένα έργο που θα το χαρακτήριζα υποδειγματικό, δυστυχώς είναι η εξαίρεση το γενικό πνεύμα τείνει προς πρακτικές, που θα έλεγα ότι αναιρούν, αναστέλλουν την προτεραιότητα για τη φοίτηση των τσιγγανόπουλων στα σχολεία.

Οι προτεινόμενες δράσεις κινούνται παράλληλα, καλύπτουν την προσχολική πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου και στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό, έχουν ως ορίζοντα τον Ιούνιο του 2004. Θα ήθελα, ωστόσο, να πω ότι πραγματικά οι πτυχές του πΠρογράμματος είναι ουσιαστικά τέσσερις. Πρόκειται:α) για την ανάπτυξη του δικτύου και των παρεμβάσεων σε όλη τη χώρα, β) για την ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, γ) για την παραγωγή νέου και την βελτίωση του υπάρχοντος εκπαιδευτικού υλικού, με βάση τους στόχους που σας προανέφερα, και δ) για την αξιολόγησή τους, μια δράση η οποία αποτελεί απαραίτητο στοιχείο στα προγράμματα.

Θα ήθελα, επειδή ακριβώς έχουμε να κάνουμε με εκπαιδευτικούς, να δώσω μια εικόνα και θα ήθελα παράλληλα να παρουσιάσω και τη σύγκριση των εγγραφών για την τετραετία 1999-2002, για να έχετε μια οπτική εικόνα του θέματος.

Θέλω μ' αυτό να δείξω ότι το πρόγραμμα από το 1999, που έχουμε τα πρώτα ασφαλή στοιχεία, φαίνεται ότι σταδιακά έχει αυξήσει τον αριθμό των εγγραφών. Και παρά την αναίρεσή του το 2001-2002, προοδευτικά καταγράφει ένα θετικό αποτέλεσμα. Βέβαια, τα στοιχεία που εσείς προσκομίσατε, φαίνεται ότι μπορούν να μας οδηγήσουν και σε μια ποιοτική προσέγγιση όσον αφορά στη φοίτηση για το 2002-2003, η οποία καθώς γίνεται σε σχολεία de facto διαπολιτισμικά, παρατηρεί κανείς ότι έχουμε να κάνουμε με φοίτηση, η οποία σε ό,τι αφορά τα τσιγγανόπουλα έχει τις ιδιαιτερότητές της. Έτσι, φοιτούν στα σχολεία, για τα οποία μιλούμε και για τον μήνα Ιανουάριο 2003, το 89,3% των παιδιών, έχει διαρρέψει το 8,4% και το 2,3% έχει μετεγγραφεί. Δεν έχουμε εξειδικεύσει, γιατί ακριβώς δεν έχουμε μέσα από τις εκθέσεις τον αριθμό των σχολικών καρτών, για να μπορούμε να καταγράψουμε αυτή την μετακίνηση με λεπτομέρεια. Δηλαδή, αξιοποιήθηκε η δυνατότητα της σχολικής κάρτας ή όχι; Αυτό είναι κάτι το οποίο θα το συζητήσουμε τελειώνοντας, γιατί είναι από τα ζητούμενα των δεδομένων που θα επιδιώξουμε να έχουμε μέχρι το τέλος Ιουνίου.

Θα σας παρουσιάσω ένα διάγραμμα από τα σχολεία με τα οποία συνεργαζόμαστε και στα οποία δεν φοιτούν μόνο τσιγγάνοι μαθητές. Την «πίτα» αυτή την δείχνω μόνο και μόνο, για να αναδείξουμε ότι δεν είναι μόνο τα τσιγγανόπουλα που διαρρέουν, είναι και άλλα παιδιά. Δεν είναι μόνο αυτοί που μετεγγράφονται και δεν χρησιμοποιούν κάρτα, αλλά είναι και άλλα παιδιά.

Νομίζω λοιπόν ότι πραγματικά θα πρέπει να σταθούμε περισσότερο κοντά στα δεδομένα μας, προκειμένου να έχουμε πολύ πιο ασφαλή στοιχεία και να μπορέσουμε όχι μόνο να δώσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο συντελούνται οι διαρροές, αλλά κυρίως, αυτό που νομίζω ότι μας ενδιαφέρει, να δείξουμε ποια είναι η θεσμική κατάσταση, η αδράνεια, η παραλυσία του σχολείου, που οδηγεί ακριβώς στο να έχουμε τέτοια ποσοστά διαρροών, που καταγράφονται πολύ πιο δραματικά σε δείκτες όπως «υπό επίδοση», «υπό-εκπαίδευση» και «μη ολοκλήρωση της εννιάχρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης», που έχουμε σε εθνική κλίμακα.

Κυρίες και κύριοι, θα ήθελα να θεωρήσουμε ότι πραγματικά ο πληθυσμός αναφοράς είναι ένας πληθυσμός, ο οποίος υφίσταται στην ελληνική κοινωνία και πραγματικότητα αυτό που ονομάζουμε «κοινωνική διάκριση». Πρόκειται για έναν

πληθυσμό ευπαθή, ο οποίος πλήττεται ειδικότερα και από τις εκπαιδευτικές ανισότητες, οι οποίες είναι γνωστές και από την πρώτη φάση του Προγράμματος και θεωρώ ότι από τα δεδομένα, που έχουμε από αυτή κιάλας την χρονιά, μπορούμε να δείξουμε προς την κατεύθυνση του εκπαιδευτικού συστήματος και των λειτουργιών του τις ατέλειες. Να δείξουμε όχι μόνο το μέρος εκείνο στο οποίο το σχολείο επιτελεί το έργο του σωστά αλλά και το τι μας λείπει, για να πετύχουμε ακριβώς τους στόχους μας, να αναδείξουμε δηλαδή τις ελλείψεις μας.

Έτσι λοιπόν ένα μεγάλο μέρος τσιγγανοπαίδων σε ποσοστό 75% φοιτά σε σχολεία σε όλες τις τάξεις του δημοτικού σχολείου. Πολύ λιγότερο στην προσχολική εκπαίδευση και εξαιτίας των προβλημάτων υλικοτεχνικής υποδομής, αλλά και εξαιτίας μιας ιδιαίτερης συναισθηματικής σχέσης, η οποία αναπτύσσεται σ' αυτήν την κοινωνία με τα παιδιά ηλικίας 3-6 ετών. Θεωρώ πραγματικά ότι είναι πολύ μικρό το ποσοστό φοίτησης σε προσχολικό επίπεδο.

Ωστόσο, θα ήθελα να επιμείνω ακόμη μια φορά στην προοπτική που υπάρχει να αυξήσουμε το ποσοστό των εγγραφών στα σχολεία. Όλοι μας ξέρουμε τη σχετική διάταξη που συνδέει ένα οικογενειακό επίδομα με τη σχολική φοίτηση των παιδιών, παρόλο που και εμείς συντελέσαμε στο μέτρο των δυνατοτήτων παρέμβασης που είχαμε, ώστε να υπάρξει αυτού του είδους η σύνδεση, είναι πραγματικά ανώφελο να κάνουμε εγγραφές που δε θα έχουν κανένα αντίκρισμα. Η ουσία είναι ότι πρέπει να αυξήσουμε τον αριθμό των εγγραφών και να βελτιώσουμε την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης καταπολεμώντας τις διαρροές και κυρίως εξασφαλίζοντας σχολική επιτυχία.

Ο λόγος που δε γίνονται εγγραφές, νομίζω ότι αποτυπώνεται και στην πραγματικότητα. Έχουμε οικισμούς, καταυλισμούς, περιοχές στα όρια των πόλεων όπου δεν υπάρχουν σχολικές μονάδες. Η μη εγγραφή σημαίνει ότι στο μυαλό μας δε φτάνει ότι χρειάζεται σχολείο και για αυτήν την περιοχή. Θα έλεγα ότι ουσιαστικά η μη εγγραφή, δηλαδή η θεσμική λειτουργία του να μην κάνουμε εγγραφές κάτω από ορισμένα προσχήματα, επιτείνεται με το να μην έχουμε σχολεία.

Για να γίνω σαφής, θα έλεγα, για παράδειγμα ότι στην είσοδο της πόλης των Μεγάρων, καθόλου μακριά από την Αθήνα, υπάρχει μια μεγάλη γειτονιά με 120 παιδιά που δεν πηγαίνει κανένα σχολείο, αφού δεν υπάρχει σχολείο να τα δεχτεί. Δεν θα έπρεπε να έχουμε σχολείο σε αυτήν την περιοχή; Δεν είναι η μη εγγραφή, δεν είναι ότι κάποιος τα πήρε από το χέρι να τα γράψει και δεν γράφτηκαν στο σχολείο.

Είναι ότι η λογική του σχολείου δεν έφτασε ως εκεί, σαν να έχουμε άλλη κοινωνική πραγματικότητα. Γι' αυτό μιλάω για «κοινωνική διάκριση» και «μη εγγραφές».

Μια άλλη μορφή κοινωνικής διάκρισης σε εκπαιδευτικό επίπεδο είναι η μερική αποδοχή των τσιγγάνων μαθητών από το εκπαιδευτικό σύστημα, όταν αυτό ακριβώς αναπτύσσει ξεχωριστές μονάδες ή παραρτήματα σχολείων. Είναι ακριβώς αυτή η αντίληψη κοινωνικής διάκρισης για τη συγκεκριμένη ομάδα, που διαπερνά ακριβώς τις καθημερινές πρακτικές, τις πρακτικές δηλαδή να μας έρχεται «container» για το προαύλιο του σχολείου, γιατί υπάρχει χώρος και έχει προβλεφθεί κάτι τέτοιο και το «container» αντί να πηγαίνει στο υπάρχον ενιαίο σχολείο του χωριού, πηγαίνει και στήνεται πανηγυρικά μέσα στον καταυλισμό.

Είναι ακριβώς αυτή η λογική της διάκρισης και αυτό το πράγμα αποτελεί μια πραγματικότητα. Αυτό που έχουμε στο μυαλό μας ως ιδέα μετατρέπεται σε κάτι το απτό, γίνεται πραγματικότητα. Αυτός ο μετασχηματισμός είναι καταπληκτικός! Το ίδιο πράγμα γίνεται στον Τίρναβο, για παράδειγμα, όπου όλα τα παιδιά του πηγαίνουν σχολείο το πρωί και το απόγευμα υπάρχει ένα ειδικό σχολείο, που δέχεται άλλα παιδιά σαν να μην είναι παιδιά από τη ίδια πόλη, από την ίδια γειτονιά. Αυτό ακριβώς θεωρώ ότι είναι μια δεύτερη μορφή εκπαιδευτικής διάκρισης.

Το ίδιο ακριβώς πράγμα θα έλεγα ότι γίνεται και μέσα στα σχολεία. Ακόμη και όταν γίνεται τελικά αποδεκτό να εγγραφεί το παιδί στο σχολείο. Είναι μια τρίτη μορφή κοινωνικής διάκρισης στο σχολείο. Είναι όταν το δεχόμαστε για να το δεχτούμε και βέβαια φτιάχνουμε μια αίθουσα δίπλα στις τουαλέτες, ή μια παλιά αποθήκη τη μετατρέπουμε σε τάξη. Και για να μην πάω μακριά, εδώ στα Γιάννενα το σπίτι που ήταν για να το γκρεμίσουμε στη Λεμονιά το κάναμε τάξη και το διάδρομο ενός σπιτιού, ενός χωριατόσπιτου το χρησιμοποιούμε σαν τάξη και βάζουμε θρανία με 5-6 μαθητές. Έτσι λοιπόν δεχόμαστε τους μαθητές στο σχολείο, αλλά σαν να είναι αποδιοπομπαίοι. Δεν κάθονται σε παράταξη το πρωί για να κάνουν προσευχή αλλά κάθονται απόμερα. Έτσι υπάρχει μια ομάδα 10 μαθητών που κάθονται στην άκρη μακριά για να μην υπάρχει επικοινωνία. Υπάρχουν δηλαδή πράγματα που γίνονται καθημερινά στα σχολεία. Η κοινωνική διάκριση λοιπόν είναι κάτι το θεσμοθετημένο και υπαρκτό.

Υπάρχει τέλος, μια τέταρτη μορφή εκπαιδευτικής διάκρισης και είναι η διάκριση εκείνη που γίνεται όταν τελικά το παιδί πετυχαίνει να μπει στην τάξη. Βέβαια, έχουμε κουβεντιάσει πολλές φορές στα πλαίσια και άλλων σεμιναρίων πως η κοινωνική αυτή διάκριση μεταφράζεται σε εκπαιδευτικό επίπεδο και σε διδακτικό επίπεδο, πόσο

δηλαδή ο μαθητής αυτός παρακολουθείται, τι είδους ασκήσεις κάνει, πόσο διορθώνεται στο «σκέφτομαι και γράφω», τι είδους παρακολούθηση γίνεται από τη δασκάλα, πόσες φορές του δίνεται ο λόγος, πόσο αξιοποιεί την καθημερινότητα στο σχολείο, πόση σημασία αποδίδει στο σχολείο, τι είδους επαφές έχει, τι είδους φίλιες, τι είδους παιχνίδια, εάν συμμετέχει, αν διαβάζει, αν προοδεύει.

Πολύ περισσότερο σ' αυτόν το μαθητή πρέπει να υπάρξει ειδική φροντίδα και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι υπάρχουν κοινωνικές παράμετροι, που υπερκαθορίζουν αυτό που γίνεται στο σχολείο, και αυτό θα πρέπει να γίνει συνείδηση για τον εκπαιδευτικό, γιατί πραγματικά στην καθημερινότητα οι πρακτικές του διέπονται από διακριτική λογική, μια λογική, που μας πηγαίνει όχι μόνο μακριά από το ενιαίο σχολείο τη λογική και τη φιλοσοφία του, αλλά μακριά κυρίως από το στόχο δηλαδή την κοινωνική συνοχή, την σφυρηλάτηση της ενότητας μέσα από το ενιαίο σχολείο, το οποίο φιγουράρει σαν το επίτευγμα της μεταπολιτευτικής περιόδου.

Νομίζω πραγματικά ότι το πρόγραμμά μας βρίσκεται σε μια φάση επαναπροσδιορισμού των στόχων, των προτεραιοτήτων και των λειτουργιών του. Έτσι λοιπόν θεωρώ ότι θα έχουμε την ευκαιρία με τις εργασίες αυτού του διημέρου να προσδιορίσουμε τα στοιχεία του, να δώσουμε έμφαση στα προβλήματα που αντιμετωπίζουμε, καθώς παρακολουθούμε την υλοποίηση των στόχων του προγράμματος και βέβαια, πέρα από τις καταγραφές, να δούμε πόσο μπορούμε και σε τι βαθμό να κάνουμε πιο αποτελεσματικές τις καθημερινές μας παρεμβάσεις και κυρίως, πώς θα μπορέσουμε να οργανώσουμε τον τρόπο δουλειάς μας συλλογικά, ώστε το ελληνικό σχολείο πραγματικά να αποκτήσει τα χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού σχολείου, του σχολείου που βέβαια έχει προβλήματα, αλλά που ωστόσο πορεύεται και εξυπηρετεί τους στόχους της κοινωνικής προόδου.

Θα ήθελα λοιπόν με αυτήν την ευκαιρία και κλείνοντας αυτό το πρώτο μέρος αυτού του σεμιναρίου να σας καλέσω να είναι εργώδης αυτή η προσπάθεια, να συζητήσουμε ανοιχτά, ελεύθερα και εποικοδομητικά έτσι, ώστε να μπορέσουμε να επωφεληθούμε όλοι από τις εργασίες αυτού του συνεδρίου. Και πραγματικά, αποτελεί μεγάλη χαρά το ότι για άλλη μια φορά είμαι μαζί σας και πρόκειται να συνεργαστούμε μέχρι τον Ιούνιο του 2004. Σας ευχαριστώ.